

О. В. Поправко

Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького, місто Мелітополь

ДУХОВНО-МОРАЛЬНИЙ ПОТЕНЦІАЛ СВЯТА В УМОВАХ СТАНОВЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Стаття присвячена проблемі духовності. Зміни, які сьогодні відбуваються в суспільстві, позначились на ціннісних орієнтирах людини. У такій ситуації актуалізується питання формування духовності української нації. Авторка статті розкриває потенціал народного свята як засобу збереження та трансляції духовних цінностей суспільства для формування високодуховної та національно свідомої особистості.

Ключові слова: *духовність, народне свято, моральні цінності.*

Статья посвящена проблеме духовности. Изменения, которые сегодня происходят в обществе, отразились на ценностных ориентирах человека. В такой ситуации актуализируется вопрос формирования духовности украинской нации. Автор статьи раскрывает потенциал народного праздника как средства сохранения и трансляции духовных ценностей общества для формирования высокодуховной и национально сознательной личности.

Ключевые слова: *духовность, народный праздник, моральные ценности.*

The article deals with spirituality. Changes in society impact on human value orientations. In this situation, the question of forming actualized spirituality of the Ukrainian nation. The author reveals the potential of a national holiday as a means of preservation and transmission of spiritual values of society to form a highly spiritual and national conscious personality.

Keywords: *spirituality, folk festival, moral values.*

Питання формування духовності завжди було одним з найбільш вагомих і найбільш складних, а тому неодноразово виступало предметом філософського дискурсу. Сьогодні актуальність цієї проблеми зумовлена трансформаціями, що відбуваються в суспільстві. ХХІ століття відкрило нову сторінку в історії людства. Масове впровадження інформаційних технологій, використання відкриттів на рівні наносвіту, перехід до нових джерел енергії – все це створює умови для формування суспільства нового типу. Суспільства, у якому інформація й технології пронизують усі галузі життя людини, а отже впливають на її світогляд, визначають ціннісні орієнтири. Простежується тенденція, коли сучасні інформаційні технології витісняють безпосередні контакти людини з оточуючим світом, природою, людьми, перетворюючись на єдине джерело спілкування з навколишнім світом та самою собою. Впровадження позитивної філософії проявляється в занадто великій технологізації навчально-виховного процесу, інформаційному технологізмі. Але, усі ці «новації» в переважній своїй більшості не спираються на національну культуру, звичаї, традиції, народний досвід, тобто не мають духовно-морально підґрунтя. Це призводить до втрати істинних цінностей, які відповідають принципам моралі.

Однак, не треба забувати, що якість життя визначається не тільки сучасними технологіями та рівнем життя, а й характером людських взаємин. Саме від них залежить соціальна згуртованість суспільства і готовність його членів об'єднуватись заради досягнення спільної мети, відстоювати духовні цінності. Без духовності, яка спирається на норми моралі, людські відносини стають примітивними, а суспільство деградує. Тому необхідно віднайти ефективні шляхи формування духовності нашої нації. І тут треба, передовсім, звернутись до внутрішнього світу людини. Адже людина – це істота духовна. А

тому прагнення поєднати особисте й народне, земне й небесне, тілесне й духовне є її природною потребою, результатом духовного становлення особистості.

Відомо, що основою духовно-морального виховання є культура суспільства, у якому живе людина, у якому вона росте й розвивається. Культуру можна визначити як етнічно специфічну парадигму життєтворення, яка, акумулюючи в матеріальних та духовних цінностях, знакових системах певні знання, значення, творчі здібності й уміння народу, виступає особливим способом буття певного етносу. Використання культурних надбань сприяє розвитку духовності особистості, пошуку вищих цінностей.

Однією з найбільш популярних і доступних як для дітей, так і для дорослих форм звернення до надбань народної культури в наш час є свята. Саме в них криється душа народу, яка розкривається в святкові дні. Свято – це не просто «матеріалізовані символи», що відображають життєдіяльність людей певної епохи, вони важливий компонент соціокультурного життя суспільства, суспільних відносин [4, с. 5]. Система обрядів будь-якого народу – результат його багатовікових виховних зусиль. Завдяки їй кожен народ з покоління в покоління відтворює себе, свою духовну культуру, свій характер і психологію. Це своєрідний канал, по якому старше покоління передає молодшому досвід поведінки, моральні переконання, способи суспільної діяльності.

Свята існували завжди і були незмінними супутниками народного життя. Як би далеко ми не заглиблювались в історію нашого народу, нам не вдасться знайти період, у якому не було б свят. З плином століть з просто ритуальних елементів вони перетворювались на обряди, зберігаючи при цьому глибоке коріння й несучи одвічну мудрість народного ставлення до природи, суспільства, близьких. Пройшовши складний багатовіковий шлях розвитку від танців навколо багаття з нагоди вдалого полювання й закінчуючи сучасними формами, свята донесли до наших днів світлу духовність, яка завжди була невід'ємною складовою народної культури. Це свідчить про те, що символічне, яскраве, художнє оформлення важливих подій у житті особистості, родини й суспільства є об'єктивною потребою сьогодення.

Свята та обряди складні й багатогранні; наповнені великим ідейно-моральним, емоційно-естетичним змістом. Вони відображають етнічне, суспільно-політичне, культурно-історичне життя народу на різних ступенях розвитку, його багатогранну духовність, якості, які формувались протягом віків (національний характер, психологію, світогляд тощо) [1, с. 39].

Для народу, окрім естетичного, свято мало ще й неодмінно практичне значення. Воно виконувало не лише розважальну функцію, а й прищеплювало підростаючому поколінню певні життєво-практичні знання та моральні переконання. Радянський дослідник І. М. Снегірьов писав, що народні свята з усіма своїми обрядами, піснями та іграми – це сильне й потужне джерело пізнання народного життя [2, с. 44]. Дійсно, в них криється не лише краса й поезія, відпочинок і веселощі, повір'я й легенди, але й прихована історія, яку можна при бажанні побачити. Тому, саме народні свята є важливим та ефективним засобом морального виховання.

У всі часи й у всіх народів основною метою виховання була турбота про рідну землю, її народ, культуру, мову, а також турбота про передачу підростаючому поколінню життєвого, виробничого, духовного досвіду, накопиченого попередніми поколіннями.

На сучасному етапі розвитку української держави цілі виховання передбачають орієнтацію на відродження національної гідності, патріотизму й громадянськості особистості; освіченість на світовому рівні, гуманізм, духовність, діловитість; активізацію кожної людини, зокрема, її самореалізацію в матеріальній і духовній сферах суспільного життя, дотримання всіх прав людини. У Державній національній програмі «Освіта» наголошено, що «головна мета національного виховання – набуття молодими поколіннями соціального досвіду, успадкування духовних надбань українського народу, досягнення

високої культури національних взаємин, формування у молоді незалежно від національної приналежності особистісних рис громадян Української держави, розвиненої духовності, фізичної досконалості, моральної, художньо-естетичної, правової, трудової, екологічної культури» [3, с. 4].

Виховання, засноване на народних святах, передбачає залучення людини до морального досвіду, наслідування духовних надбань українського народу, досягнень культури міжособистісних та міжнаціональних відносин.

Святкові обряди й ритуали мають здатність групового впливу. Вони стверджують стабільні стереотипи поведінки, норми моральності й ціннісні орієнтації, які відповідають конкретним суспільним відносинам.

Спілкування в межах свята виступає важливим фактором залучення до духовних цінностей народу. Суспільний досвід передається і сприймається не лише в процесі цілеспрямованого впливу й не тільки в «свідомій формі» у вигляді ідей, понять, поглядів, думок, норм, а й через спілкування, за допомогою наслідування і співпереживання. Народна гра концентрує увагу учасників свята на соціальному значенні того, що відбувається, розкриває соціально-культурну й моральну цінність. Вона створює умови для виховання почуття товариства, колективності й одночасно кожному дозволяє усвідомити свою індивідуальність. Святкові обряди сприяють самовираженню, самоствердженню особистості, допомагають реалізувати практичні вміння й сприяють процесу формування духовного світу особистості.

Свято – це особливий стан душі, емоційний, радісний підйом, викликаний переживаннями урочистої події. У кожного свята свій час, своя ідея, своє «обличчя». Це не просто вихідний або неробочий день. Передовсім – це історично обумовлена дата, подія, що ґрунтується на духовних традиціях народу. Саме в такій атмосфері свята, яке пов'язане з історією країни, з її віковими традиціями, обрядами, звичаями, в людини тісно переплітається особисте й суспільне, що дозволяє кожному усвідомити свою єдність з усім народом.

Свято завжди виконувало важливі суспільні функції й мало глибокий зміст. На ньому людина відчувала себе частиною єдиного співтовариства. Свято сприймалося як щось священне, що протистояло повсякденному житті. Якщо будні – це час відведений для земних справ, коли людина повинна займатися мирськими справами, задовольняючи свої фізіологічні потреби, то свято усвідомлювалось як час злиття з божественним і прилучення до сакральних цінностей суспільства. Під час свята люди повинні досягти особливого психофізіологічного стану, відчути всю повноту життя, світовідчуття, а також відчуття внутрішнього єднання один з одним. Таке філософське усвідомлення свята на побутовому рівні закріплювалось у правилах, які повинен був засвоїти кожен член суспільства.

Виховна роль святкової обрядовості впливає на кожную особистість незалежно від віку та інших критеріїв, а значить впливає на життя соціуму в цілому. Виховання відповідно до канонів народної культури сприяє розвитку власної гідності й національної гордості, а також усвідомленню ролі свого народу у світовій цивілізації.

Висока духовність та мораль, які втілені в народних святах, сприяють гармонійному розвитку особистості, виховують повагу до традицій свого народу та шанобливе ставлення до культури інших народів.

Отже, саме народне свято допомагає утвердитись людині в її духовності. А тому, дієвим механізмом формування духовно-моральних цінностей особистості, зокрема молодого покоління, на сучасному етапі розвитку суспільства може стати залучення до основ народної культури шляхом пізнання й розкриття значення народних свят. Особливо актуальним це є в умовах пошуку джерел духовного відродження України, коли важливим завданням залишається підтримання власної культури, формування в собі характеру народу, виховання гідної особистості, яка зможе розбудовувати й зберігати народні традиції.

Література:

1. Белоусов Я. П. Праздники старые и новые / Я. П. Белоусов. – Алма-Ата : Издательство «Казахстан», 1974. – 200 с.
2. Бурменская Д. Б. К вопросу о роли праздника в жизни общества / Д. Б. Бурменская // «Известия РГПУ им. А. И. Герцена. Аспирантские тетради». – СПб : Книжный дом, 2008. – С. 43–48.
3. Державна національна програма «Освіта» («Україна ХХІ століття») // Освіта. – 1993. – № 44-46.
4. Римаренко Ю. Національний розвій України: проблеми і перспективи / Ю. Римаренко. – К., 1995. – 260 с.